

ституції України. Пропонується також доповнити порядок внесення змін до Основного Закону держави ще одним етапом – перевіркою Конституційним Судом України дотримання конституційної процедури розгляду та прийняття закону про внесення змін до Конституції України, позитивний висновок щодо якої має бути обов’язковою умовою набрання таким законом чинності.

5. Питання розрізнення правових категорій «чинність» та «дія» та уніфікації відповідної термінології (зокрема, при вживанні словосполучень «набрання/втрата чинності», «введення в дію/ припинення дії») у Конституції України – ще одна важлива проблема, на яку слід звернути увагу під час напрацювань змін до Основного Закону держави. Адже у чинній Конституції України поняття «набуття (набрання) чинності» та «введення в дію» використовуються як синонімічні (пункти 4, 9 розділу XV «Перехідні положення»), а у пункті 10 цього розділу в цьому ж контексті вживається словосполучення «до прийняття законів». Юридична ж практика свідчить про необхідність чіткого розрізнення зазначених категорій (Див. Теплюк М. О., Ющик О.І. Введення в дію законів України: питання теорії та практики. – К., Парламентське вид-во, 2011. – 200 с.; А. Шуліма. «Чинність» та «дія» закону: розмежування понять // Держава і право: Зб. наук. праць: Юридичні і політичні науки. – Вип. 51. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2011).

Убачається, що належна увага до наведених вище аспектів при розробленні змін до Конституції України сприятиме мінімізації юридичних колізій та політичних дискусій з цих питань на практиці.

Олькіна О. В.

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
асистент кафедри конституційного права, кандидат юридичних наук*

ОСОБЛИВОСТІ МЕХАНІЗМУ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

Забезпечення безперешкодного руху інтересів суб’єктів до цінностей, які є об’єктами конституційних правовідносин, здійснюється завдяки їх конституційно-правовому регулюванню. Перед будь-якою державою стоїть завдання забезпечити високу ефективність механізму правового регулювання, включаючи удосконалення законодавства, поліпшення ефективності і якості застосування права, посилення правової активності громадян, різних громадських організацій, підвищення правової культури. Так, В. Н. Хропанюк визначає поняття механізму правового регулювання – як систему правових засобів, за допомогою яких здійснюється упорядкованість суспільних відносин відповідно до цілей і задач правової держави (Хропанюк В. Н. Теория государства и права. Учебник / В. Н. Хропанюк. – 3-е изд. дополн. и испр. – М.: Омега-Л, 2008. – С.54.)

Можна сказати, що механізм конституційно-правового регулювання – це сукупність правових засобів, узятя в єдності, за допомогою яких держава здійснює правовий вплив на суспільні відносини в бажаному для неї напрямку. При цьому, правові засоби – це об'єктивовані субстанціональні правові явища, що володіють фіксованими властивостями, які дозволяють реалізувати потенціал права, його силу. До них відносяться правові норми, принципи, права та обов'язки, акти застосування норм права та правовідносини.

Слід відмітити, що Конституція України не містить спеціальних норм, які встановлюють конституційний статус юридичних осіб. Причому, в другому розділі Конституції України немає застереження з приводу того, що закріплені в ньому права, свободи та обов'язки поширюються і на юридичних осіб, якщо вони можуть бути до них застосовані, як це зроблено у конституціях ФРН, Швейцарії, Естонії та деяких інших держав. Вказана обставина призводить до порушення принципу рівності усіх суб'єктів конституційних правовідносин перед законом, закріпленням по відношенню до юридичних осіб у ст. 13 Конституції України. Зокрема, згідно з Рішенням Конституційного Суду України від 30 травня 2001 року у справі № 1-22/2001 «положення частини першої статті 58 Конституції України про те, що закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи, треба розуміти так, що воно стосується людини і громадянина (фізичної особи)» і не поширюється на юридичних осіб.

Проте, як вказує у окремій думці до цього рішення суддя Конституційного Суду М. Савенко, «Судом правильно встановлено, що у статті 58 Конституції України закріплено один із загальновизнаних принципів права – принцип негайної дії норми права у часі, тобто вона є нормою-принципом. Обсяг дії норми-принципу порівняно із звичайною нормою набагато ширший, оскільки вона не регулює конкретні суспільні відносини, а встановлює загальне, основоположне правило для всіх чи певного кола правовідносин. Тому під поняттям «особа» в контексті цієї норми не можна розуміти лише фізичних осіб. Закони та інші нормативно-правові акти регулюють широке коло суспільних відносин, суб'єктами права яких є і фізичні, і юридичні особи».

Більше того, аналіз норм другого розділу Конституції України, дає можливість дійти висновку, що не всі вони стосуються виключно фізичних осіб. Наприклад, в ч. 3 ст. 35 Конституції України зазначено, що церква і релігійні організації відокремлені від держави, а у статтях 36 і 37 Основного Закону визначаються умови і мета діяльності політичних партій та громадських організацій, встановлюється рівність усіх об'єднань громадян перед законом.

Отже, механізм конституційно-правового регулювання фізичних осіб має поширюватись на діяльність юридичних осіб, що зумовлюється

їх похідним характером по відношенню до людини. Юридичні особи є колективними утвореннями, що втілюють об'єднану людську волю, зумовлену метою її створення. Саме завдяки наявності у юридичної особи об'єднаної, колективної волі за нею визнається можливість бути самостійним суб'єктом права, мати так звану спеціальну (цільову) правоздатність і дієздатність, права та обов'язки.

Створення юридичних осіб опосередковує використання громадянином України права на підприємницьку діяльність (господарські товариства тощо), участь у об'єднаннях громадян (політичні партії, громадські організації) та управління публічними справами (через органи державної влади та місцевого самоврядування), сприяє здійсненню і захисту своїх прав і свобод та задоволенню політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів.

Варто відзначити, наявні у Конституції України спеціальні правові засоби впливу на діяльність підприємницьких та неприбуткових юридичних осіб, що поряд із загальнодозвільним регулюванням встановлюють для захисту суспільних інтересів певні заборони. Наприклад, не допускається зловживання монопольним становищем на ринку, неправомірне обмеження конкуренції та недобросовісна конкуренція (ч. 3 ст. 42 Конституції України). Заборонено також «створення політичних партій та громадських організацій, програмні цілі або дії яких спрямовані на ліквідацію незалежності України, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом, порушення суверенітету...» (ст. 37 Конституції України).

Враховуючи те, що більшість розділів Конституції України регламентує порядок формування та функціонування органів публічної влади (юридичних осіб публічного права), можна виділити такі особливості механізму конституційно-правового регулювання їх діяльності: а) застосування методу централізованого, імперативного регулювання, що сформульований у ч. 2 ст. 19 Конституції України: «органи державної влади та органи місцевого самоврядування зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України»; б) переважне використання зобов'язувального способу правового регулювання пов'язане зі специфікою повноважень органів публічної влади, які одночасно є правами та обов'язками і мають забезпечувати належне функціонування державного механізму в цілому та права кожної окремої людини; в) визначальними формами втілення конституційних норм у життя є їх виконання та застосування.

Таким чином, конституційні положення дають можливість за метою функціонування та особливостями механізму конституційно-правового регулювання, який потребує подальшого розвитку і конкретизації з урахуванням специфіки участі цих суб'єктів у конституційних правовідносинах, виділити три групи юридичних осіб: підприємницькі, неприбуткові та публічно-владні.